

Nu ne putem da seama precis, deocamdată, sub acțiunea căror surse literare sau de altă natură a reușit poetul să cunoască destul de bine și să trateze în opera sa artistică tema soartei victimelor țarismului din Rusia, așa cum se desprinde ea în special din fragmentul romanului postum *Geniul pustiu*, intitulat de editori *Toma Nour în ghețurile siberiene*. Lucrarea atestă idei sociale și estetice înaintate pentru vremea sa. Presupunerile ne duc la unele surse despre mișcarea revoluționară din Rusia, apropiate de acelea care l-au inspirat și pe V. Alecsandri să scrie, în aceeași perioadă, „faimoasa poezie *Pohod na Sibir*”¹. Sau, probabil, lecturi și discuții despre mișcarea revoluționară din Rusia. Ori poate, mărturii legate de străbunicul rus al poetului din partea mamei, Alexa Potlov (Donțu), „fugit din Rusia pentru pricini politice” și pripășit pe meleagurile moldovenești².

Recent, mai de grabă pe baza apropierii formale dintre unele lucrări din literaturile străine și fragmentul eminescian, s-a menționat că sursa de inspirație a lui Eminescu este livrescă (scrierile Sophiei Ristaud Cottin și P. L. le Roy)³. Deși nu există dovezi privind contactul poetului cu aceste lucrări, de asemenea nu există între ele o suprapunere tematică, totuși similitudinile dintre unele motive⁴, elemente de descriere, stil, ale acestor surse și fragmentul eminescian ne fac să bănuim o legătură între ele, fie și indirectă.

¹ G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, Ed. II, București, 1965, p. 517. Despre poezia *Pohod na Sibir*, apropiată ca tematică cu *Toma Nour în ghețurile siberiene*, G. C. Nicolescu observă că e „Un imn înălțat de vechiul democrat patruzecioptist celor ce suferau cu eroism chiar moartea pentru dragostea lor de patrie și de libertate, o înfierare a odioaselor regimuri de tiranie de pretutindeni. Poezia era în același timp o critică la adresa patriotismului de paradă ce domina viața noastră publică”. Aprecierea ni se pare semnificativă și pentru o parte din textul eminescian. Drumul eroului spre locul de deportare siberian are multe elemente similare cu poezia lui Alecsandri și se leagă, ca și aceasta, de un context istoric național.

² G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Ed. IV, p. 6, 25.

³ Cf. Eugen Simion, *Proza lui Eminescu*, București, 1964, p. 53 (ms. *Elisaveta...*); Al. Piru, prefață la Eminescu, *Geniul pustiu*, București, 1966, p. VIII („Eminescu citise romanul d-nei Cottin, *Elisabeta ou les exilés de Sibirie* și narațiunea lui P. L. le Roy, *Vrednică de însemnare întâmplare a patru corăbieri rusești care au fost străntorați de iarnă în ostrovul Spitzberg 1713*” — rectif. 1743). Informația o dă, încă din 1955, Al. Elian în articolul *Eminescu și vechiul scris românesc*, SCB, p. 148—151, unde menționează printre manuscrisele lui Eminescu lucrarea *Elisaveta sau cei surghiuniți în Siberia*. Acest manuscris în slavonă (B.A.R., I. 3142) se presupune doar, nu se dovedește că ar fi aparținut lui Eminescu. „Prescris” într-un oraș siberian în 1830(?), se pare din limba rusă, manuscrisul nu corespunde decât parțial cu romanul francez al d-nei Cottin (poate e o prelucrare a lui), iar *Vrednică întâmplare... aventuroasă*, se deosebește ca temă de romanele d-nei Cottin și de Eminescu (la sfârșitul versiunii românești se dă și un rezumat în versuri, de o mare frumusețe. Traducerea și versurile sînt anonime. Vezi și ediția acestei scrieri din *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, București, EPL, p. 225—233).

⁴ Vitregia luptei, închisorile de la Petersburg, deportarea, exilul siberian, iar aici „crivățul”, „ghețurile din pustiile arctice”, „coliba”, „iarna eternă”, „aurora” etc. Iar expresiile din romanul M.R. Cottin (trad. rom., vezi nota 3): „Singura crimă ce am săvîrșit... este că mi-am iubit prea mult patria și că n-am putut suferi s-o văz robită”; „de aici mă dusesse în temniță la Petersburg”; „petrecurăm aproape un an într-acele groaznice închisori”; „judecata ni s-a săvîrșit fără ca să mă asculte... și mă trimiseră în Siberia în exil pe toată viața”, ne amintesc de stilul eminescian.